

Sandkryper *Gobio gobio*

Fremmed art

Sandkryperen er en liten karpfisk som ikke forekommer naturlig her i landet. Den er hittil registrert i to vassdrag i Sør-Norge; Numedalslågen i Buskerud/Vestfold og Nesheimsvatnet i Vest-Agder. Den er sannsynligvis sluppet ut etter å ha blitt innført som levende agn av sportsfiskere. Sandkryperen er trolig en relativt konkurransesvak art i forhold til laks- og aureunger i elver. I innsjøer kan sandkryperen danne tette bestander, og den er trolig en næringskonkurrent til blant annet aure.

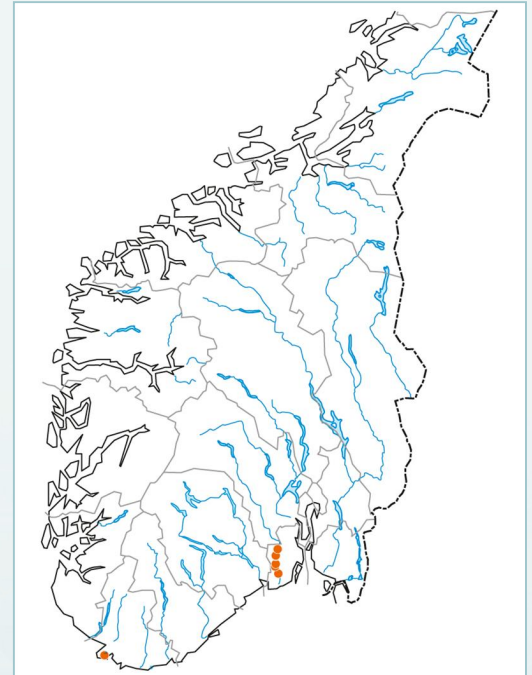
Status
Risikovurdering 2012: Høy risiko (HI)

Kjennetegn

Sandkryperen er en liten karpfisk med tykke lepper og en tydelig munn på undersiden av hodet. Den har en skjeggtråd på hver side av munnen. Dette er bygningstrekk som er typisk for fiskearter som lever og henter sin føde på bunnen. Den er olivenbrun på hode og rygg, med mørkebrune flekker langs sidene, og sorte prikker på rygg- og halefinne. Buken er blank og blålig. I norske lokaliteter er det registrert individer på ca. 15 cm lengde.

Utbredelse

Sandkryperen finnes opprinnelig fra Nord-Spania og Irland, og gjennom Europa og Nord-Asia i et bredt belte øst til stillehavskysten. I Norden finnes den naturlig i Danmark, Skåne og Sør-Finland. Sandkryperen ble trolig innført til Numedalslågen på 1980-tallet. Det første individet ble fanget ved Utkleiv i Lardal kommune i Vestfold i oktober 1991. Dette stedet ligger ca. 30 km fra sjøen. Ved elfiske på samme sted i mai året etter ble det fanget ytterligere ett eksemplar. Samtidig ble det også fanget ett individ ved Brufoss, ca. 15 km lengre opp i vassdraget. De tre individene målte henholdsvis 41, 62 og 156 mm. På det tidspunktet var det følgelig flere årsklasser med sandkryper i elva. Nye undersøkelser i 1996 og 1997 viste at arten hadde økt kraftig i utbredelse og tetthet, idet den nå var kontinuerlig utbredt fra Hvitvingfoss til Stuåsen nedenfor Sundegapet. Dette utgjør en elvestrekning på ca. 58 km. Den hadde også spredd seg via Åsrumvatnet til nedre deler av Fjørelva. Det ble påvist fem årsklasser inkludert årsyngel på de fleste lokalitetene som ble undersøkt. Det er antatt at spredningen innen vassdraget skjer ved aktiv vandring av gytemodne individer. I 2004 ble det påvist sandkryper i Nesheimsvatnet i Nesheimsvassdraget på Lista i Farsund kommune, Vest-Agder. Et prøvofiske viste at innsjøen allerede hadde

Sandkryperen er hittil registrert i Numedalslågen (Vestfold/Buskerud) og Nesheimsvassdraget ved Farsund, Vest-Agder.

en tett bestand av sandkryper, med en fangst tilsvarende 47 individer pr. 100 m² garnareal. Det ble også fanget én sandkryper i Vansebekken ved Vanse sentrum. Den kan også spre seg til Prestvatnet og Åmdalsbekken i samme vassdrag. Sandkryperen ble trolig innført til Nesheimsvatnet på 1990-tallet. Noen år før 2004 ble det nemlig innlevert en fisk fra denne innsjøen til Fylkesmannen i Vest-Agder, som man antok var sandkryper.

Biologi

Sandkryperen krever forholdsvis god vannkvalitet. I Numedalslågen lever den på steder som varierer mye med hensyn til substrat, dybde og strømhastighet. Årsyngel ble bare funnet på sakteflytende partier med sand- og bløtbunn grunnere enn ½ m. Ettåringene ble delvis påvist på de samme områdene, men også der hvor det var grus- og steinbunn med sterkere strøm (ca. 0,5 m/sek) og dybder opp til 1 m. Eldre og kjønnsmodne individ forekommer mest i de dypeste delene av elva. Det ser ikke ut til å være særlig habitatoverlapp mellom sandkryper og laks- og aureunger. Dette skyldes trolig at sandkryperen oppholder seg mest på

Sandkryperen kjennes blant annet på en skjeggtråd i hver munnvik.

er relativt svak.

Bestandsstatus

Sandkryper er kun påvist i to vassdrag her i landet; i Numedalslågen i Vestfold/Buskerud og Nesheimvassdraget i Vest-Agder. Sandkryperen ble sannsynligvis satt ut i de to vassdragene på henholdsvis 1980- og 1990-tallet. Den vil kunne spre seg til alle deler av begge vassdragene uten vandringshindre. I Numedalslågen synes bestanden av sandkryper å være økende, idet innslaget i forhold til laksunger økte fra 6 % i 2009 til 12 % i 2010. Innen elva varierte andelen sandkryper i forhold til laks mellom 0 og 31 %. I 2011 ble det bare samlet inn et fåtall fisk pga. høy vannføring, og styrkeforholdet mellom de to artene kan ikke vurderes.

Det kan ikke utelukkes at sandkryperen allerede ha spredd seg til andre vassdrag. Den evner også å leve i brakkvann, og kan derfor spre seg til nye vassdrag via sjøen. Spredningen vil mest sannsynlig skje ved at den blir brukt som agnfisk. Dette har vært vanlig blant ålefiskere i Europa. Her i landet er fiske etter ål nå forbudt, slik at trusselen av denne vektoren ikke lenger er så stor. Jo flere lokaliteter med sandkryper, og jo tettere bestandene er, jo større sjanse er det for videre spredning. Fordi arten lever på grunt vann, er den lett å fange den for bruk som levende agn eller i forbindelse med barns lek. Sjansen er derfor stor for at sandkryperen vil øke sin utbredelse i åra som kommer.

områder som er mindre viktige for laksefisk. Den er verken utpreget territoriell eller sosial.

Sandkryperen gyter når temperaturen i vannet blir 14-17 grader. De klebrige eggene legges i grus og på vannplanter i stille vann. De klekker etter 10-20 dager og yngelen oppholder seg i områder med rolig vann langs breddene. Når yngelen når en lengde på ca. 4 cm trekker den ut på dypere vann.

Sandkryperen som ble fanget i Numedalslågen hadde spist mest fjærmygglarver, men den tar litt av de fleste tilgjengelige næringsdyr. Det var liten forskjell i næringsvalg sommer og høst, med unntak av at vårfluelarver ble spist hyppigere om sommeren enn om høsten. I noen mager ble det også påvist detritus (dødt materiale). Dette viser at arten er nært knyttet til bunnen i sitt næringsøk. Laks- og aureunger fra de samme lokalitetene hadde en mer variert diett, med larver av fjærmygg, vårfluer og døgnfluer som dominerende grupper. Det er altså en viss overlapp i næringsvalget hos de tre fiskeartene. Det er likevel antatt at konkurransen om næring med laksefisk

Referanser

- Eken, M. og Borgstrøm, R. 1994. Sandkryper – ny fiskeart for Norge. Fauna 47:120-123.
- Sandlund, O.T. og Hesthagen, T. 2006. Sandkryper *Gobio gobio*. Artsdatabankens faktaark nr. 29.
- Hesthagen, T. og Sandlund, O.T. 2007. Non-native freshwater fishes in Norway: history, consequences and prospects. *Journal of Fish Biology* 71 (Supplement D): 173-183.
- Larsen, B.M., Aasestad, I. og Forseth, T. 2010. Ungfiskundersøkelser i Numedalslågen. Årsrapport 2009. NINA Minirapport 281. 23 s.
- Lura, H., Ledje, U.P. og Ødegaard, S. 2004. Biologiske undersøkelser i Nesheimsvassdraget, Farsund kommune. Ambio Miljørådgivning AS Rapport 10202-1. 33 s.
- Muus, J. B. og Dahlström, P. 1968. Europas ferskvannsfisk. Gyldendal Norsk Forlag. Oslo. 224 s.
- Pethon, P. 2005. Aschehougs store fiskebok. Norges fisker i farger. H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard) A/S. 468 s.
- Pethon, P. og Barstad, G. 1997. Grundling (*Gobio gobio*) i Numedalslågen - utbredelse og bestand. Resultatrapport 1996. Rapport fra Zoologisk Museum, Universitetet i Oslo. (DN kontraktsnr. 644-02/96).
- Pethon, P. og Barstad, G. 1998. Grundling (*Gobio gobio*) i Numedalslågen - utbredelse og bestand. Resultatrapport 1997. Rapport fra Zoologisk Museum, Universitetet i Oslo. 21 s. (DN kontraktsnr. 97/637-411.1).
- Sundt-Hansen, L.E., Forseth, T., Kvingedal, E., Thorstad, E.B., Larsen, B.M., Hvidsten, N.A. og Fiske, P. 2012. Laksen i Numedalslågen – evaluering av manøvreringsreglement. NINA Rapport 793. 89 s.
- Aasestad, I. 2009. Registrering av sandkryper (*Gobio gobio*) i Numedalslågen. Rapport utarbeidet for Fylkesmannen i Vestfold. 12 s.
- Aasestad, I. 2010. Registrering av sandkryper (*Gobio gobio*) i Numedalslågen 2010. Rapport utarbeidet for Fylkesmannen i Vestfold. 10 sider pluss vedlegg.
- Aasestad, I. 2011. Registrering av sandkryper (*Gobio gobio*) i Numedalslågen 2011. Rapport utarbeidet for Fylkesmannen i Vestfold. 6 s.